

## ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Հայ ժողովրդի հավաքական կյանքի շարունակականութունը դարեր ի վեր խաթարվել է աշխարհաքաղաքական և պատմական աննպաստ պայմանների հետևանքով: Կիլիկիայի հայությունից 1909 թվականի աղետն այդ ընդհանուր կացությունից դրսևորումները մեկն էր:

Թուրք-քրդական ջարդարարների կողմից Կիլիկիայում իրականացրած լայնածավալ կոտորածները և առանձին տեղերում հայերի դիմադրությունը կրկին վկայեցին, որ հայությունը մշտապես պետք է պատրաստ լինի գոյապայքարի, ունակ՝ համարժեք դրսևորումներ հանդես բերելու հնարավոր նոր մարտահրավերների հանդեպ:

Ըստ արժանավույն գնահատելով դիվանագիտական և այլ կարգի աջակցությունը, որ ներկայումս միջազգային հանրությունը ցուցաբերում է Հայաստանի Հանրապետությանը, հայ ժողովուրդը, սակայն, չի կարող վստահություն տաձել տարբեր կողմերից հնչող հավաստիացումներին, թե իր երկու թուրք հարևաններն արդեն քաղաքակրթվել են, ուստի ստեղծված են տևական երաշխիքներ թուրք-հայ հարաբերությունների զարգացումը կայուն հիմքերի վրա դնելու, հետևապես նաև հանուն ապագայի անցյալի սարսափները մոռացության տալու համար:

Թեև վերջին հարյուրամյակում Թուրքիայում փոխվել են պետական կառավարման ձևերը՝ օսմանյան միապետությանը հաջորդել են իթթիհադական և հանրապետական (քեմալական) վարչակարգերը, բայց նույնն է մնացել թուրք պետական մտայնությունը և մանավանդ այլազգիների և այլակրոնների նկատմամբ թուրքերի գերակայությունից զգացումը, որը ժամանակ առ ժամանակ կարող է պոթթիկալ որպես ջարդարարական կիրք:

Գարավոր փորձառությունը հայ ժողովրդին սովորեցրել է հավատ չտաձել այն պետությունից «խաղաղասիրական» ձգտումների հանդեպ, որը վճռականապես ժխտում է ոչ հեռավոր անց-

յալում երիտթուրք ոճրագործ կառավարութեան կողմից իրակա-  
նացրած Հայոց Յեղասպանութիւնը, շարունակում է բռնազավ-  
թած պահել նրա հազարամյակների հայրենի երկիրը, ուրանա-  
լով անցյալի մեղքերը, միաժամանակ նորանոր խոչընդոտներ է  
ստեղծում Հայաստանի նորանկախ Հանրապետութեան համար՝  
փորձելով խափանել նրա առաջընթաց զարգացումը:

Անցյալի դաժան փորձութիւնները նաև սովորեցրել են գե-  
րագույն զգուշութիւն ցուցաբերել օտարների կողմից մեզ  
տրվող զանազան խոստումներին ու «երաշխիքներին»: Դրանց  
նկատմամբ մեզանում ձևավորված անվերապահ հավատը, եվ-  
րաչինովիկների անհարկի միջամտութիւնները Հայաստանի  
ներքին գործերին, անխուսափելիորեն թուլացնում են Հայու-  
թեան զգոնութիւնը, հետևապես նաև նրա ինքնապաշտպանա-  
կան դիմադրողականութիւնը՝ դուռ բացելով հնարավոր նոր  
աղետների առաջ:

Ակնհայտ է, որ չէին լինի Թուրքիայում հայերի 1894-95 թթ.  
ահռելի կոտորածները, 1909 թ. կիլիկյան ջարդերը, առավել ևս՝  
1915 թ. ցեղասպանութիւնը, եթե հայ ժողովուրդն ունենար  
ազգային պետականութիւն: Դրանից հետևում է, որ ներկայումս  
ամեն մի հայ պարտավոր է աչքի լույսի պես պահպանել  
դժվարին երկունքով ծնված Հայաստանի Հանրապետութիւնը,  
ուժերը ներածին չափով նպաստել նրա օրավուր ամրապնդմանն  
ու զարգացմանը: Աշխարհաքաղաքական արտակարգ բարդ  
պայմաններում գտնվող հայկական պետականութեան անվտան-  
գութիւնը նրա ժողովրդի գոյատևման հիմնական երաշխիքն է:  
Ահա թե ինչու հայոց պետութեան թուլացմանը, նրա հիմքերի  
սասանմանն ուղղված ամեն գործողութիւն, ինչ պատճառաբա-  
նութեամբ էլ կատարվի այն, պետք է հանդիպի վճռական հա-  
կահարվածի:

Կիլիկիահայոց 1909 թ. արհավիրքից արվելիք հիմնական հե-  
տևութիւնն է՝ հավատալ ու ապավինել ազգի ոգուն և սեփա-  
կան ուժերին: Այդ դեպքում միայն պարտութիւնների և աղետ-  
ների հավանականութիւնը նվազում է, իսկ հաղթանակների և  
ապահովութեան հավանականութիւնը՝ մեծանում: